

Sygn. akt I ACa 826/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Dariusz Rystał
Sędziowie:	SA Marta Sawicka SA Mirosława Gołuńska (spr.)
Protokolant:	sekr.sądowy Magdalena Goltsche

po rozpoznaniu w dniu 14 lutego 2013 r. na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa J. D. (1)

przeciwko W. Ż. i Bankowi (...) Spółce Akcyjnej

w K.

o ustalenie

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 23 października 2012 r., sygn. akt I C 591/08

I. prostuje oznaczenie siedziby pozwanego Banku w zaskarżonym wyroku w ten sposób, że w miejsce (...) wpisuje (...),

II. oddala apelację,

III. zasądza od powódki na rzecz pozwanych kwotę po 5.400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym,

IV. przyznaje adwokatowi D. S. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Szczecinie kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) złotych powiększoną o należny podatek VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

M. Sawicka D. Rystał M. Gołuńska

Sygn.akt I A Ca 826/12

UZASADNIENIE

Powódka J. D. (1) pozwem z dnia 10 lipca 2008 r. skierowanym przeciwko pozwanym : Bankowi (...) S.A. O/S. i W. Ż. wnosila o ustalenie „bezskuteczności obciążeń na spółdzielczym własnościowym lokal użytkowym przy ul. (...) w S. w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej (...) w S. oraz ewentualnych dalszych obciążeń powstałych po dniu 15 maja 2008r. czyli po dacie uzyskania informacji w sądzie wieczystoksięgowym o wpisie hipoteki zwykłej w wysokości 535.000 zł i kaucyjnej do kwoty 267.400 zł na rzecz (...) S.A. Oddział w S.”.

Ostatecznie powódka doprecyzowała pozew w ten sposób, że żądała ustalenia nieważności umowy kredytowej z dnia 16.01.2004r. zawartej pomiędzy W. Ż., a pozwanym bankiem .Powódka wnosila nadto o ustalenie, że wpisy hipotek na rzecz Banku ,zabezpieczające na opisanym prawie do lokalu udzielony kredyt , są bezskuteczne, ponieważ lokal stanowił składnik majątku wspólnego, a oświadczenie byłego męża ,że jest inaczej ,dotknięte było nieważnością. Według powódki nieważność umowy spowodowana była pominięciem jej jako współwłaścicielki lokalu przy ul. (...) w S. .

Pozwany W. Ż. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa wskazując , że w dacie zawierania umowy kredytowej nie byli z powódką już małżeństwem oraz dodając ,że wpisy w księdze wieczystej są objęte rękojmią wiary publicznej ksiąg wieczystych. Pozwany podniósł nadto , że w księdze wieczystej dla spornej nieruchomości wpisany był jedynie zakaz jej zbywania wskazując ,że prawo do lokalu użytkowego przy ul. (...) w S. w wyniku prawomocnego postanowienia o podziale majątku wspólnego przyznane wyłącznie jemu . Na rozprawie dnia 17 października 2012 r. wniósł o umorzenie postępowania w związku z tym, że obie hipoteki obciążające lokal, zostały wkreślone .

Pozwany Bank w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powódki kosztów procesu .

Wyrokiem z dnia 23 października 2012 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie powództwo oddalił i zasądził od powódki na rzecz każdego z pozwanych koszty procesu.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

J. i W. Ż. związek małżeński zawarli dnia 8.03.1975r. 1.03.1993r. Spółdzielnia Mieszkaniowa (...) w S. przydzieliła W. Ż. ,jako jej członkowi , lokal użytkowy na warunkach własnościowego spółdzielczego prawa do lokalu użytkowego przy ul. (...)w S.. Sąd Wojewódzki w Szczecinie wyrokiem z dnia 19.09.1996r. rozwiązał małżeństwo stron przez rozwód. 26.03.1997r. powódka złożyła do Sądu wniosek o pozbawienie W. Ż. zarządu majątkiem wspólnym . W zakresie zakazu wniosła o zakaz zastawiania, poręczania majątkiem wspólnym, w tym zakaz zastawu hipotecznego oraz inne czynności przekraczające zarząd majątkiem wspólnym. 23.01.2001r. powódka złożyła do Sądu Rejonowego, XII Wydziału Ksiąg Wieczystych w S. wniosek o wykreślenie z KW nr (...) wpisów hipotek. 11.06.2003r. Sąd Rejonowy w Szczecinie wpisał w tej księdze ,w dziale III zakaz zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu użytkowego.

16.04.2004r. W. Ż. zawarł z Bankiem (...) S.A. Oddział w S. umowę o kredyt w kwocie 1.500.000 zł wyrażając zgodę na zabezpieczenie tej transakcji poprzez ustanowienie w dziale IV Księgi Wieczystej KW Nr (...) prowadzonej dla nieruchomości lokal użytkowy nr (...), przy ul. (...) w S., hipoteki zwykłej w kwocie 535.000 zł oraz hipoteki kaucyjnej do kwoty 267.400 zł na rzecz Banku (...) S.A. z siedzibą w K. . Tak określone hipoteki zostały wpisane do działu IV wskazanej wyżej księgi wieczystej.

Postanowieniem z dn. 16.09.2009r. Sąd Rejonowy Szczecin dokonał podziału majątku wspólnego J. D. (2) i W. Ż. , a nadto uzgodnił treść księgi wieczystej prowadzonej dla opisanego wyżej prawa do lokalu użytkowego .Sąd m.in.nakazał w celu uzgodnienia stanu prawnego ujawnionego w dziale II księgi wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie dla spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu użytkowego położonego S. przy ul. (...) z rzeczywistym stanem prawnym przez wykreślenie wpisu osoby uprawnionej „W. Ż., w udziale do 1/1” i wpisanie w to miejsce jako osób uprawnionych „W. Ż. i J. D. (1) w udziałach po 1/2 części”.

Sąd nadto w pkt II ustalił skład i wartość majątku wspólnego uczestników J. D. (1) i W. Ż. stwierdzając ,że w jego skład wchodzi :

1. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego przy ul.(...) o wartości 286.000 zł;
2. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu użytkowego – garażu nr (...) położonego w S. przy ul. (...) o wartości 27.000 zł;
3. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu użytkowego położonego w S. przy ul. (...) o wartości 1.034.000 zł;
4. nakłady z majątku wspólnego małżonków na rozbudowę nieruchomości położonej w S. przy ul. (...) w kwocie 636.000 zł;
5. samochód osobowy o wartości 20.900 zł;
6. samochód osobowy marki ł. (...) o wartości 10.550 zł oraz
- 7 – 63 - sprzęty domowe.

Sąd podzielił następnie tak określony majątek wspólny w ten sposób, że składniki majątkowe opisane w pkt. II podpkt. 4,6,7-39 przyznał na własność J. D. (1), a pozostałe, opisane w pkt. II p.pkt. 1,2,3,5,40-63, na własność W. Ż..

Tytułem wyrównania udziałów w majątku wspólnym i rozliczenia długów Sąd zasądził od W. Ż. na rzecz wnioskodawczyni J. D. (1) kwotę 349.632,75 zł. Na skutek apelacji uczestników Sąd Okręgowy w Szczecinie postanowieniem z dnia 8.10.2010r. w pkt.1. zmienił zaskarżone postanowienie w ten sposób, iż: a. uchylił pkt. I; b. w pkt. II podpunkt 4 wpisał „wierzytelność o zwrot równowartości 5/6 nakładów poczynionych z majątku wspólnego wnioskodawczyni J. D. (1) i uczestnika postępowania W. Ż. poczynionych na rozbudowę nieruchomości położonej w S. przy ul. (...) przysługującą w stosunku do S. D. i K. D.”,

c. punktowi IV nadał brzmienie : „dokonuje podziału majątku wspólnego i znosi współwłasność rzeczy i praw majątkowych opisanych w pkt. II w ten sposób, że:

- na rzecz wnioskodawczyni J. D. (1) przyznaje rzeczy i prawa majątkowe wymienione w pkt. II i podpunktach 1,2,6-39 oraz 1/2 część wierzytelności opisanej w punkcie II podpunkcie 4;

- na rzecz uczestnika postępowania W. Ż. przyznaje rzeczy i prawa majątkowe wymienione w punkcie II w podpunktach 3,5,40-63 oraz 1/2 części wierzytelności opisanej w punkcie II w podpunkcie 4”;

d. w punkcie V zasądza od uczestnika postępowania W. Ż. na rzecz wnioskodawczyni J. D. (1) kwotę 558.807,75 zł tytułem dopłaty do przysługującego jej udziału w majątku wspólnym.

Postanowieniem z dnia 7 grudnia 2011r Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od powyższego rozstrzygnięcia .

Hipoteki wpisane na rzecz banku (...) SA, a obciążające prawo własności do lokalu użytkowego położonego w S. przy ul. (...), wpisane w księdze wieczystej (...) zostały wykreślone.

Powódka obecnie prowadzi egzekucję z lokalu użytkowego przy ul. (...) w

S..

Po tak poczynionych ustaleniach Sąd uznał, że powództwo o ustalenie oparte na treści art. 189 k.p.c. w związku z art. 58 k.c. jest bezzasadne. Przypomniał, że w oparciu o art. 189 k.p.c. strona może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny.

Powódka żądała stwierdzenia nieważności umowy o kredyt z dnia 16.04.2004r. zawartej pomiędzy jej byłym mężem , a pozwanym bankiem w której to umowie kredytobiorca wyraził zgodę na zabezpieczenie swoich zobowiązań wobec banku ustanowieniem hipotek na nieruchomości położonej przy ul. (...)

Oceniając czy powódka posiadała interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. w ustaleniu Sąd podkreślił ,że posiadanie interesu prawnego oznacza potrzebę prawną, wynikającą z sytuacji prawnej, w jakiej strona się znajduje, przy czym chodzi tu o interes dotyczący szeroko rozumianych praw i stosunków prawnych. Tak pojmowany interes prawny może wynikać z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda lub zmierzać do zapobieżenia temu zagrożeniu. Interes prawny występuje także wtedy, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub prawa, mająca charakter obiektywny, tzn. zachodząca według rozumnej oceny sytuacji, a nie tylko subiektywnego odczucia powoda. Sąd podkreślił przy tym ,że uzależnienie powództwa o ustalenie od interesu prawnego trzeba pojmować elastycznie, z uwzględnieniem celowościowej jego wykładni, konkretnych okoliczności danej sprawy i wreszcie tego, czy w drodze innego powództwa, zwłaszcza powództwa o świadczenie, strona może uzyskać pełną ochronę swoich praw. Pojęcie interesu prawnego powinno być przy tym interpretowane z uwzględnieniem szeroko pojmowanego dostępu do sądów w celu zapewnienia należytej ochrony prawnej. Brak interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia ustalającego prawo lub stosunek prawny ma miejsce wtedy, gdy te okoliczności faktyczne, na tle których powód występuje z żądaniem, uzasadniają wystąpienie z żądaniem zmierzającym do zaspokojenia roszczenia, o którym powód twierdzi, że mu przysługuje. Jak też w sytuacji gdy powód może żądać świadczenia lub uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia stosunku prawnego lub prawa.

Przenosząc te rozważania grunt rozpoznawanej sprawy Sąd stwierdził ,że powódka wnosząc o ustalenie nieważności umowy kredytowej dążyła nie tyle do zanegowania ważności samej umowy kredytowej i skutków z niej płynących, lecz chciała obalić uprawnienia dla obu pozwanych z wpisu hipotek w księgę wieczystą obejmującą nieruchomość przy ul. (...) w S., do której przysługiwał jej też tytuł właścicielski . Niesporne w sprawie było i to ,że dokonując podziału majątku wspólnego Sąd ustalił ,że przedmiotowa nieruchomość stanowiła składnik majątku wspólnego , a następnie przyznał przedmiotowe prawo na własność W. Ż. . Skoro prawo do nieruchomości przy ul. (...) w S. przypadła W. Ż., to w obecnym stanie faktycznym brak jest po stronie powódki prawnego interesu, aby uzyskać wpis wykreślenia spornych hipotek, a w konsekwencji, aby podważać ważność spornej umowy kredytowej, chociażby w zakresie wyrażenia zgody przez pozwanego Ż. na zabezpieczenie kredytu poprzez ustanowieni hipotek. Twierdzenie przez powódkę , że trudniej jest jej zaspokoić się z tego prawa (w zakresie egzekucji przysługujących jej spłat), w sytuacji, kiedy na nieruchomości wpisana jest hipoteka, jest interesem stricte majątkowym, a nie prawnym. Nie chodzi tu bowiem o uregulowanie spornej pomiędzy stronami sytuacji prawnej, lecz o ułatwienie powódce zaspokojenia roszczeń z przyczyn wyłącznie finansowych i to czysto hipotetycznie, ponieważ pozwany bank nie prowadził egzekucji z tej nieruchomości, a dopiero wtedy można byłoby mówić o ewentualnym interesie powódki. Dopiero wtedy bowiem bankowi przysługiwałoby ewentualne pierwszeństwo do zaspokojenia się z nieruchomości. Taka sytuacja jednak nie zaistniała, w związku z czym wola powódki, aby zaspokoić się w toku postępowania egzekucyjnego z nieruchomości, która nie jest obciążona hipotekami jest emanacją interesu wyłącznie majątkowego, a nie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Nawet gdyby uznać go jednak za interes prawny, a nie majątkowy, to w momencie wykreślenia hipotek, co nastąpiło w toku procesu, nie ma już mowy o żadnym rodzaju interesu po stronie powódki, co według Sądu było na tyle oczywiste , że nie wymagało już szerszego omówienia.

W konsekwencji z uwagi na prawomocność postanowienia o podziale majątku wspólnego byłych małżonków Ż. (art. 365 § 1 k.p.c.), ze względu na wykreślenie hipotek obciążających nieruchomość W. Ż. oraz z uwagi na stan związania Sądu żądaniem powódki (art. 187 § 1 k.p.c. w zw. z art. 321 k.p.c.) Sąd uznał ,że powódka nie ma interesu prawnego w rozumieniu art.189 k.p.c. do uzyskania ochrony prawnej poprzez stwierdzenie nieważności spornej umowy. Skoro interesu majątkowego powódki, przejawiającego się w łatwiejszym prowadzeniu postępowania egzekucyjnego przeciwko pozwanemu W. Ż. nie sposób utożsamiać z interesem prawnym po stronie powódki to według Sądu brak było interesu po stronie powódki w żądaniu ustalenia nieważności umowy.

Brak również w związku z tym przesłanki z art. 189 k.p.c. , a w konsekwencji podstawy faktycznej , do uwzględnienia powództwa o ustalenie. Zakładając ,że powódka ma interes prawny w ustaleniu nieważności umowy Sąd rozważył czy powództwo nie podlegałoby oddaleniu ze względu na rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych, chroniącą pozwanego bank, jako nabywcę ograniczonego prawa rzeczowego w postaci hipoteki, na podstawie art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece w związku z art. 244§1 k.c. Przepisy o rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych pozwalają na sanowanie braku uprawnienia W. Ż. do ustanowienia hipoteki, gdyż w ich świetle, mimo że zbywca nie był uprawniony do rozporządzenia, druga strona odpłatnej umowy nabędzie ograniczone prawo rzeczowe, jeżeli działała w dobrej wierze mającej oparcie w treści księgi wieczystej, tj. była przekonana, że zbywca przysługuje zgodnie z treścią księgi wieczystej własność nieruchomości, a przewidziane w art. 7 k.c. domniemanie dobrej wiary nie zostanie obalone zgodnie z art. 6 u.k.w.h.

W związku z nieco chwiejnym określaniem roszczenia przez powódkę i ostatecznym określeniem roszczeń jako żądania ustalenie oraz stwierdzenie bezskuteczności obciążenia hipoteką, odnosząc się do drugiego , Sąd przypomniał, że art. 59 k.c., stanowi, iż w razie zawarcia umowy, której wykonanie czyni całkowicie lub częściowo niemożliwym zadośćuczynienie roszczeniu osoby trzeciej, osoba ta może żądać uznania umowy za bezskuteczną w stosunku do niej, jeżeli strony o jej roszczeniu wiedziały albo jeżeli umowa była nieodpłatna. Uznania umowy za bezskuteczną nie można żądać po upływie roku od jej zawarcia. Przyjmując zatem, że powódka wniosła o uznanie bezskuteczności obciążenia hipoteką, a więc uznania za bezskuteczną umowy w tej części, żądanie powódki było spóźnione - umowa została zawarta 16.04.2004r. , a pozew wpłynął do Sądu w 2008r. Zatem upływ 4-letniego terminu po między sporną czynnością a wytoczeniem powództwa, z mocy prawa stanowił o niedopuszczalności powództwa opartego na art. 59 k.c.

O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art.98 §1 k.p.c. i w oparciu o § 6 pkt 7 rozporządzenia w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej, udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu. Koszty te objęły w przypadku pełnomocników obu pozwanych koszty ich zastępstwa procesowego, a nadto w przypadku pozwanego W. Ż. koszty dojazdów pełnomocnika pozwanego do Sądu, wskazane w spisie kosztów, których wysokość nie budziła wątpliwości . Sąd podkreślił, że nie znalazł podstaw do odstąpienia od obciążania powódki tymi kosztami na podstawie art. 102 k.p.c.

Apelacją od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie wniosła powódka.

Określając zakres zaskarżenia powódka podała ,że zaskarża wyrok Sądu I instancji w całości , formułując natomiast wnioski apelacyjne wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku przez ustalenie nieważności umowy kredytowej z dnia 16 stycznia 2004 r. zawartej pomiędzy pozwanymi w tej sprawie .

W apelacji zawarty został wniosek pełnomocnika z urzędu powódki o zasądzenie od Skarbu Państwa na jego rzecz kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu przed sądem I instancji . W toku rozprawy apelacyjnej pełnomocnik z urzędu powódki wniósł nadto o zasądzenie od Skarbu Państwa na jego rzecz kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym ,które w żadnej części nie zostały uiszczone.

Zaskarżonemu wyrokowi powódka zarzuciła naruszenie przepisów postępowania tj.:

1. art. 189 k.p.c. poprzez jego niewłaściwą interpretację i w konsekwencji przyjęcie ,że powódka ma wyłącznie interes majątkowy , a nie prawny , w wykreśleniu hipotek ;
2. art. 233 k.p.c. poprzez błędną ocenę dowodów i w konsekwencji przyjęcie ,że pozwany bank działał w dobrej wierze co do tego ,że W. Ż. był uprawniony do obciążenia hipoteką prawa do lokalu przy ul. (...) w S. ;
3. art. 29 ust.1 ustawy Prawo o adwokaturze poprzez jego niezastosowanie i niezasądzenie na rzecz pełnomocnika z urzędu powódki nieopłaconych kosztów udzielonej pomocy prawnej przez Sądem I instancji.

Uzasadniając tak sformułowane zarzuty powódka stwierdziła m.in., że obciążenie lokalu przy ul. (...) utrudniało W. Ż. wywiązywania się ze swych zobowiązań wobec niej oraz przymusową egzekucję jego obowiązków. Wykreślenie hipotek obciążających prawo do lokalu nie zniweczyło co do zasady interesu powódki (w domyśle – w żądaniu ustalenia nieważności umowy kredytowej z 2004 r.). W ocenie powódki uwzględnienie powództwa będzie służyło ochronie jej interesów ,będzie mogła bowiem dochodzić od pozwanego Ż. choćby odszkodowania.

Pełnomocnik powódki podniósł nadto ,że złożył stosowny wniosek o zasądzenie na jego rzecz kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu z oświadczeniem ,iż powódka kosztów tych nie opłaciła w żadnej części , a pomimo tego Sąd pominął rozstrzygnięcie o tym wniosku.

Pozwani w odpowiedzi na apelację powódki wnieśli o jej oddalenie domagając się jednocześnie zasądzenia od niej zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego .

Sąd Apelacyjny ustalił , co następuje :

apelacja powódki okazała się całkowicie niezasadna . W tym miejscu należy podkreślić ,że z treści wniosku apelacyjnego wynikało jednoznacznie ,że powódka w istocie zaskarżyła wyrok Sądu Okręgowego jedynie w części oddalającej jej powództwo o ustalenie nieważności umowy o kredyt z 2004 roku. Oznacza to w konsekwencji ,że jedynie ta część rozstrzygnięcia Sądu I instancji została poddana kontroli instancyjnej .

Artykuł 378 § 1 k.p.c. stanowi ,że sąd II instancji "rozpoznaje sprawę" a to oznacza , że sąd ten raz jeszcze bada sprawę rozstrzygniętą przez sąd pierwszej instancji, a postępowanie apelacyjne stanowi kontynuację postępowania przed sądem pierwszej instancji. Sąd odwoławczy musi zbadać okoliczności wskazujące na ewentualną nieważność postępowania, przebieg i wyniki czynności procesowych sądu pierwszej instancji stosownie do zarzutów zgłoszonych przez skarżącego oraz - w pełnym zakresie - prawidłowość zastosowania w sprawie prawa materialnego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty w zakresie naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania- art. 378 § 1 k.p.c . Powódka nie zgłaszała nieważności postępowania , a Sąd odwoławczy z urzędu się jej nie dopatrył. Co do stosowania prawa materialnego przez sąd drugiej instancji to powyższe nie może być wiązane z zakresem zarzutów apelacyjnych; ich rola sprowadza się tylko do wypuklenia istotnych, zdaniem skarżącego, problemów prawnych, do przekonania sądu drugiej instancji co do ich oceny oraz "ułatwienia" kontroli instancyjnej. W tej sytuacji jest oczywiste, że sąd drugiej instancji musi samodzielnie dokonać jurydycznej oceny dochodzonego żądania i skonfrontowania jej z zaskarżonym orzeczeniem oraz stojącymi za nim motywami; zarzuty apelującej strony mają charakter pomocniczy i nie ograniczają swobody sądu. To Sąd odwoławczy ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji. Powódka w apelacji nie sformułowała w istocie zarzutów naruszenia prawa materialnego zarzucając Sądowi Okręgowemu jedynie ,że ten naruszył wskazane przepisy prawa procesowego .

Przechodząc do zarzutów apelacyjnych trzeba zacząć od przypomnienia , że w oparciu o przepis art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym z uwzględnieniem treści art. 381 k.p.c. Powódka nie wskazała w apelacji ani nowych faktów, ani też nie sformułowała nowych wniosków dowodowych .Art. 232 zd.1 k.p.c. stanowi, że strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne przy czym przedmiotem dowodu są jedynie fakty istotne (art. 227 k.p.c.). O tym, które fakty są istotne dla rozstrzygnięcia, decyduje przedmiot postępowania w sprawie, a ściślej przepisy mające do niego zastosowanie. Strona powodowa przedstawia w pozwie okoliczności, które jego zdaniem kreują dochodzone roszczenie (art. 187 § 1 pkt 2). Kwestia ta podlega weryfikacji sądu w świetle przepisów prawa materialnego, mających zastosowanie w sprawie .Powódka w tym procesie winna w pierwszej kolejności wykazać, że posiada interes prawny w ustaleniu , że umowa o kredyt zawarta pomiędzy jej wówczas już byłym mężem , a pozwanym bankiem jest nieważna . Dopiero po wykazaniu przez powódkę interesu prawnego uzasadnione było by merytoryczne badania ważności wskazanej umowy .

W trybie art. 189 k.p.c. można żądać ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Nie można żądać ustalenia stanu faktycznego lub faktu (wyrok SN z 5 X 1982 r, III CRN 244/82). Jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 listopada 1971 r (OSN CP 1972, z. 5, poz. 89) postępowanie sądowe o ustalenie nie może być środkiem do uzyskania dowodów, które by miały być wykorzystane w innym postępowaniu. Nie istnieje legalna definicja pojęcia interesu prawnego, jego funkcja wynika z przepisów zaś treść znaczeniową kształtuje praktyka. Z art. 189 k.p.c. nie wynika żadne ograniczenie w wytaczaniu powództwa o ustalenie stosunku prawnego, poza interesem prawnym powoda w żądaniu tego rodzaju. Odpowiednio interpretując pojęcie interesu prawnego można ustalić granice dopuszczalności powództwa o ustalenie, a także jego stosunku do innego rodzaju powództw, zwłaszcza do powództwa o świadczenie, a także do innych sposobów korzystania z ochrony prawnej w sądowym postępowaniu. Należy bowiem, z uwzględnieniem powszechnie przyjętego poglądu nauki i orzecznictwa przyjąć, że interes prawny uzasadniający wniesienie powództwa o ustalenie nie zachodzi wówczas, gdy możliwe jest w istniejącej sytuacji wniesienie powództwa o świadczenie (Kodeks postępowania cywilnego - komentarz, Wł. Siedlecki i inni, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975 r., tom I s. 331) Zasada ta nie jest wprawdzie zbyt rygorystyczna, w określonych sytuacjach względy celowości i ekonomii mogą decydować o dopuszczalności powództwa o ustalenie gdy spór dotyczy jedynie samej zasady lub ogranicza się tylko do określonych okoliczności. Ustawa nie precyzuje pojęcia interesu prawnego, a piśmiennictwo prawnicze stworzyło wiele definicji pojęcia "interesu prawnego", traktowanego jako szczególny rodzaj klauzuli generalnej. Wypowiedzi te zawierają zróżnicowane dyrektywy interpretacyjne, mające udzielić odpowiedzi, kiedy i w jakich okolicznościach powód ma interes prawny (art. 76 i 189 k.p.c.). Oddzielnie tłumaczy się znaczenie pojęcia "interes" oraz określenie "prawny" i w ten sposób zamierza się osiągnąć bardziej ściśle sprecyzowanie tego pojęcia. Przyjmuje się, że pojęcie interesu jest pojmowane jako potrzeba. Można zatem stwierdzić, że przez interes prawny w znaczeniu art. 189 k.p.c. należy rozumieć istniejącą po stronie powoda potrzebę uzyskania określonej korzyści w sferze jego sytuacji prawnej. Udzielenie ochrony przez sąd następuje tylko wówczas, gdy po stronie podmiotu żądającego takiej ochrony zachodzi interes prawny w jej uzyskaniu. Z reguły interes ten istnieje wówczas, gdy zagrożona jest sfera prawna powoda ze strony pozwanego, ale nie ogranicza się tylko do tych wypadków. „O prawnym charakterze interesu, czyli o potrzebie wszczęcia oznaczonego postępowania i uzyskania oznaczonej treści orzeczenia decyduje, istniejąca obiektywnie, potrzeba ochrony sfery prawnej powoda. Tak pojmowany interes prawny może wynikać zarówno z bezpośredniego zagrożenia prawa powoda, jak i też może zmierzać do zapobieżenia temu zagrożeniu. Interes prawny występuje także wtedy, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub prawa, gdy określona sytuacja zagraża naruszeniem uprawnień przysługujących powodowi bądź też stwarza wątpliwość co do ich istnienia czy realnej możliwości realizacji. Powództwo z art. 189 k.p.c. musi być celowe, ma bowiem spełniać realną funkcję prawną „(wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012 r. I CSK 325/11, LEX nr 1171285). Tak więc ogólnie można powiedzieć, że interes prawny w ustaleniu zachodzi wówczas, gdy istnieje niepewność stanu prawnego lub prawa, niepewność ta jednak powinna być obiektywna tj. zachodzić według rozumnej oceny sytuacji, a nie tylko subiektywnie, tj. według odczucia powoda. Powództwo o ustalenie może być wniesione w każdym czasie, gdyż żąda się w nim ustalenia prawa lub stosunku prawnego według stanu istniejącego w chwili wyrokowania - art. 316 §1 k.p.c.). Tak więc interes prawny, o którym tu mowa musi istnieć w chwili wytoczenia powództwa, najpóźniej zaś w chwili wydawania przez sąd orzeczenia. Powództwo o ustalenie nieważności umowy przysługuje zawsze wtedy gdy strona powodowa wykaże swój interes prawny, niezależnie od tego, czy są wystarczające podstawy materialnoprawne do uwzględnienia tego powództwa, jednakże jego uwzględnienie jest już zależne od wyniku przeprowadzonego postępowania sądowego, że wystąpiły przesłanki materialnoprawne, na których opierało się powództwo. Nieważność czynności prawnej następuje ex tunc, z mocy prawa. Co do zasady jest oczywiście dopuszczalne na podstawie art. 189 k.p.c. ustalenie, że czynność prawna jest nieważna.

Jednak dopiero wykazanie posiadania interesu prawnego umożliwia badanie prawdziwości twierdzeń strony powodowej, że wymieniony w powództwie stosunek prawny lub prawo istnieje, bądź nie istnieje. Dopiero dowiedzenie interesu prawnego otwiera sądowi drogę do badania prawdziwości twierdzeń powódki o tym, że dany stosunek prawny lub prawo rzeczywiście istnieje bądź nie istnieje, zatem, w okolicznościach sprawy, badania czy kwestionowana przez powódkę umowa jest nieważna (art. 58 k.c.).

Zważywszy zatem na wyprzedzający, w stosunku do przesłanki zasadności powództwa, charakter przesłanki interesu prawnego, Sąd Okręgowy trafnie w zasadzie przed oceną ważności umowy, poddał ocenie istnienie interesu prawnego powódki. Uzależnienie powództwa o ustalenie od interesu prawnego trzeba oceniać elastycznie, z uwzględnieniem konkretnych okoliczności danej sprawy i celowościowej jego wykładni, i wreszcie od tego, czy w drodze innego powództwa strona może uzyskać ochronę swoich praw. Pojęcie interesu prawnego powinno być zatem interpretowane z uwzględnieniem oceny, czy wynik postępowania doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości w tym zakresie i zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, a więc czy definitywnie zakończy istniejący spór ewentualnie, czy zapobiegnie takiemu sporowi w przyszłości .

Po tych ogólnych rozważaniach prawnych, powracając na grunt rozpoznawanej sprawy podkreślić trzeba ,że sama powódka przekonując ,że posiada interes prawny w ustaleniu nieważności umowy o kredyt wskazywała w apelacji jedynie na to ,iż rozstrzygnięcie po jej myśli przez Sąd co do ważności umowy z 2004 r. będzie służyło jej interesom majątkowym , a mianowicie może jej ułatwić dochodzenie od byłego męża W. Ż. odszkodowania . Tak określona przez powódkę jej sytuacja prawna nie uzasadnia w żadnym przypadku przyjęcia , że posiada ona interes prawny w ustaleniu nieważności umowy z dnia 16.04.2004 r.

Ustalenia i rozważania poczynione wyżej skutkują jednoznacznym wnioskiem ,że sformułowany w apelacji zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. przez Sąd Okręgowy jest oczywiście bezzasadny. Sąd Okręgowy w istocie słusznie uznał ,że w ustalonym stanie faktycznym powódka nie wykazała posiadania interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności umowy o kredyt . Oczywiście w sprawie jest przeto ,iż Sąd I instancji nie naruszył wykładni art. 189 k.p.c. oddalając powództwo o ustalenie .

Z uwagi na zakres zaskarżenia wyroku Sądu I instancji nie było potrzeby odnoszenia się do zarzutu naruszenia przez Sąd Okręgowy przepisu art. 233 k.p.c. (drugi zarzut z apelacji powódki).

Co do zarzutu naruszenia art. 29 ust 1 z dnia 26 maja 1982 r. prawa o adwokaturze - wskazany przepis stanowi ,że koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu ponosi Skarb Państwa . Co do zasady na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przysługuje zażalenie pełnomocnikowi ustanowionemu przez sąd (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2012 r. III CZP 2/12, Lex 1129959). O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji Sąd Okręgowy nie orzekł ani negatywnie , ani pozytywnie . Z kolei pełnomocnik z urzędu powódki nie wnosił w trybie art. 351 § 1 w zw. z art. 361 k.p.c. o uzupełnienie wydanego wyroku przez rozstrzygnięcie o tych kosztach pomocy prawnej . Założeniem apelacji (odpowiednio - tu zażalenia) jest istnienie substratu zaskarżenia, orzeczenie może bowiem być zaskarżone tylko w takiej części , w jakiej istnieje , czy to wtedy gdy uwzględnia powództwo lub wnioski ,czy też gdy zawiera rozstrzygnięcie negatywne. Oznacza to w konsekwencji ,że niezależnie od tego czy został zgłoszony prawidłowy wniosek o przyznanie kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu powódce wobec braku substratu zaskarżenia nie jest możliwa jakakolwiek korekta w tym przedmiocie.

W konsekwencji poczynionych wyżej ustaleń faktycznych i prawnych , akceptując ustalenia i wnioski Sądu Okręgowego , Sąd Odwoławczy apelację powódki jako nieuzasadnioną, w oparciu art. 385 k.p.c. , oddalił .

O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł mając na uwadze jego wynik tj. oddalenie apelacji. Powyższe uzasadniało zasądzenie od powódki na rzecz każdego z pozwanych , w oparciu o art. 98 , art. 99 i art. 108 § 1 k.p.c. i § 6 i 12 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu , koszty zastępstwa procesowego w kwocie po 5 400 zł. O wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu powódki w postępowaniu apelacyjnym Sąd orzekł mając na uwadze wynik tego postępowania, w oparciu o art. 29 ustawy prawo o adwokaturze w zw. z § 6, 13 i 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Nadto Sąd z urzędu dokonał sprostowania oczywistej omyłki , w rubrum i w sentencji zaskarżonego wyroku ,w zakresie oznaczenia siedziby pozwanego banku (art. 350 § 1 i 3 k.p.c.).

SSA Mirosława Gołuńska SSA Dariusz Rystał SSA Marta Sawicka